

Internasjonalisering innen undervisning på HF-fakultetet

Innstilling fra arbeidsgruppen

1. Innledning: Mandat og målsetning

På møtet 15. februar 2005 har fakultetsstyret på det Historisk-filosofiske fakultet tatt følgende vedtak (sak 04/05):

Fakultetsstyret gir dekanen fullmakt til å sette ned en gruppe som skal arbeide med en internasjonaliseringsstrategi for fakultetet, innenfor undervisning. Arbeidsgruppen har frist innen utgangen av vårsemesteret med å komme med forslag til strategi.

Dekanen har i etterkant av møtet utpekt følgende medlemmer til gruppen:

Christhard Hoffmann, historisk institutt (leder for gruppen)

Åse Johnsen, Romansk institutt

Jørgen Bakke, IKK

Kjerstin Tønseth, fakultetssekretariatet

Toril Ivarsøy, fakultetssekretariatet (sekretær for gruppen)

Gruppen har fått utvidet frist til 15. oktober 2005.

Gruppen har fått følgende mandat:

Gruppen skal kartlegge det eksisterende arbeidet med internasjonalisering ved HF. Gruppen skal se på hvordan dette arbeidet kan organiseres fremover for å sikre koordinering og god informasjon til de ulike målgruppene. Gruppen skal også komme med forslag til tiltak som kan øke engasjementet ved institutter og studieprogrammer og student- og lærerutveksling (både inn og ut), slik at vi kan nå målet vedtatt i Universitetsstyret om at innen 2008 skal 20% av bachelorstudentene ta et delstudieopphold i utlandet. Gruppen skal gå gjennom og vurdere tilbudet av kurs som undervises på fremmedspråk ved HF og vurdere våre interne rutiner for mottak og informasjon til internasjonale studenter ved HF.

Arbeidsgruppen har tolket mandatet slik at utviklingen av en internasjonaliseringsstrategi innenfor undervisning på HF-fakultetet må ta hensyn til den nye strategiske planen for UiB 2005-2010. Der finnes følgende målsetning for internasjonaliseringen innenfor undervisning for UiB generelt:

Universitetet i Bergen skal videreutvikle sine sterke internasjonale tradisjoner og satse på økt studentmobilitet og utvikling av internasjonale studietilbud. Gjennom internasjonalisering blir universitetets studenter og ansatte kjent med andre kunnskaps- og læringsmiljøer, og dette vil ha positive konsekvenser for forskningen og undervisningen ved universitetet.

UiB vil

a) legge til rette for at studentmobilitet og felles gradsprogram med institusjoner i utlandet skal inngå som en integrert del av fagmiljøenes internasjonale forsknings- og utdanningssamarbeid og universitetets internasjonaliseringsstrategi

- b) ha som målsetting at minst 20% av alle studenter som avlegger en grad ved Universitetet i Bergen har gjennomført et delstudieopphold i utlandet i regi av Universitetet i Bergen
- c) sikre at mobiliteten i hovedsak foregår gjennom bilateralt samarbeid med institusjoner i utlandet og gjennom internasjonale programmer og nettverk
- d) legge til rette for at studentenes sikkerhet blir ivaretatt ved avtalte utenlandsopphold

2. Kartlegging av eksisterende arbeid med internasjonalisering på HF

2.1. Utviklingen innen studentutveksling fra 2002-2005 ved HF-fakultetet

NB: Utvekslingen registreres i det året semesteret avsluttes i utlandet. Tallene under gjelder for opphold med varighet mer enn 3 måneder.

TENDENSER:

I 2002 var det dobbelt så mange innkommende som utreisende studenter, mens det i 2005 har snudd seg, slik at det nå er mer enn dobbelt så mange utreisende som innkommende studenter.

Utreisende studenter:

Fra 2002 til 2004 har antall utreisende studenter økt med ca 100 %, mens det i 2005 ser ut til å stabilisere seg. Størst økning har det vært innen de bilaterale avtalene, og over halvparten av de utreisende studentene reiser nå på slike avtaler. De bilaterale avtalene er stort sett felles for alle studentene ved UiB, men noen er også knyttet til studieprogrammene, for eksempel har Bachelorprogrammet i Europastudier en bilateral avtale med Jagellonian universitetet i Krakow hvor det høsten 2005 er 12 studenter fra HF. Midtøstenprogrammet har en utvekslingsavtale med American University of Cairo hvor det også er 12 HF-studenter høsten 2005. De siste årene har UiB inngått en rekke nye avtaler som har gjort det mer attraktivt og enklere for studenter som ønsker å ta delstudier i land utenfor Europa. Tallene for Erasmusopphold har vært ganske stabile, med en liten økning de siste årene. Nordplus opplevde en kraftig økning fra 2002 til 2004 men har i år gått tilbake igjen til tidligere nivå.

Antall studenter som reiser ut på delstudier til universiteter vi *ikke* har avtale med (såkalt individbasert utveksling) har gått ned de senere årene, dette skyldes nok at vi har så mange attraktive utvekslingsavtaler og at det er enklere for studentene å reise ut via disse.

Innkommende studenter:

Totalt antall innkommende studenter har gått gradvis nedover de senere årene. Fra 2002 til 2005 er antallet halvert. Antall innreisende Erasmusstudenter er halvert fra 2002-2005. Nordplus har variert mellom 6 og 9 innkommende studenter siden 2002, mens det i år er sunket til 3 studenter. Studenter på de bilaterale avtalene hadde et oppsving i 2003 og 2004 men er i 2005 tilbake til 2002-nivå.

HVORDAN LIGGER VI AN I FORHOLD TIL MÅLTALLET?

UiB har et mål om at 20 % av studentene skal ha et opphold på minst 3 måneder i bachelorgraden sin ved et utenlandsk universitet innen 2008. I tillegg ønsker man å ha et jevnt forhold mellom antall innkommende og utreisende studenter.

Det er ikke mulig å få en rapport i FS på hvor mange studenter som avlegger bachelorgrad ved HF pr år. I følge Asbjørn Bjørnset ved Utdanningsavdelingen kan man finne omtrentlige tall for dette ved å ta utgangspunkt i opptakstall til bachelorgraden ved HF høsten 2005 og gjøre en beregning på hvor mange som vil fullføre graden. Høsten 2005 ble det tatt opp 725 nye bachelorstudenter ved HF (I tillegg kom 45 lærerstudenter på integrert masterprogram og 290 årsstudenter. Siden disse ikke skal ta bachelorgrad, kommer de ikke med i dette regnestykket).

På mastergrad regner man med at ca 60 % gjennomfører, det er nok en lavere prosent for bachelorgraden, men hvis vi tar utgangspunkt i at 60 % av bachelorstudentene gjennomfører, vil det tilsvare 435 avlagte bachelorgrader i 2008. Hvis vi skal ha 20 % av disse på delstudier i utlandet, blir det 87 studenter pr år. I tabellene her/nedenfor for studenter på delstudier i utlandet er det inkludert både bachelor- og masterstudenter, men antall masterstudenter er lavt, og vi kan derfor konkludere med at *vi allerede nå ligger godt over måltallet på 20 %*. Det er ennå ikke blitt fastslått noe måltall for utreisende studenter på mastergradsnivå ved UiB.

Tabeller:

UTREISENDE STUDENTER FRA HF-FAKULTETET:

Type avtale:	2002	2003	2004	2005 hittil*
Bilateral	1	22	70	78
Erasmus	58	55	65	63
Nordplus	6	19	15	4
Individbaserte	6	2	1	0
TOTALT	71	98	151	144

Inntil 2005 var det bare kategoriene i tabellen ovenfor som ble brukt for å registrere utreisende studenter.

Fom 2005 FS-registreres også studenter som reiser ut på kortere opphold til studiesentrene våre samt studenter som reiser på feltpraksis. Disse har tidligere ikke blitt registrert i FS. Tallene for 2005 er 19 på feltpraksis og 34 på norske studiesentre. Men disse tallene blir ikke regnet inn i det totale tallet på utreisende som rapporteres til DBH, ettersom det kun rapporteres opphold på lengre enn 3 måneders varighet.

INNKOMMENDE STUDENTER TIL HF:

Type avtale	2002	2003	2004	2005*
Bilateral	7	14	10	6
Erasmus	70	50	60	35
Nordplus	6	9	5	3
Individbaserte	37	38	24	17
Kvoteprogram	16	7	14	10
Kulturavtaleprogrammet	4	4	6	1
Norad			6	
Marie Curie				3
TOTALT	140	122	125	75

* Tallene for 2005 kan endre seg.

GODKJENNING AV STUDIER I FORHOLD TIL UTVEKSLINGSOPPHOLD:**TALL FOR ÅRET 2003:***Utvexlingsstudenter fordelt på studienivånivå*

Lavere grad	Høyere grad	Ingen studiepoeng	Til sammen
61	4	34	99

Utvexlingsstudenter fordelt på studier i utlandet (godkjent)

SPRAK	HIKU	EST	FRIE	Ikke studiepoeng	Til sammen
32	10	5	18	34	99

BAHF-SPRAK – fordeling på nivå

Nivå språk	100	200	300
	3	26	3

BAHF-EST – fordeling på nivå

	100	200	300
	2	3	0

BAHF-HIKU – fordeling på nivå

	100	200	300
	6	3	1

Det er i hovedsak språkstudenter som reiser på utveksling.

Det kan se ut som om de som utveksler reiser ut på 200-nivå har en bedre gjennomføring enn dem som reiser ut på 100-nivå.

Uttekslingsstudenter fordelt på språk i mottakslandet

Engelsk	Nordisk	Fransk	Spansk	Tysk	Annet/ uvisst
16	21	15	14	15	18
				Til sammen	99

En spekulasjon...

Det er forhåndsgodkjent 463 studiemåneder i perioden. Dette tilsvarer ca. 45 studieår. Dette skulle tilsi en studiepoengsproduksjon på ca. 2500 stp i perioden.

Det er faktisk avlagt ca. 2400 stp. i perioden. Dette betyr en gjennomsnitts gjennomføring på nærmere 100%. Det betyr ikke at alle som har reist ut har gjennomført, men at antall måneder ikke er registrert i forhåndsgodkjenningen.

TALL FOR ÅRET 2004:

Uttekslingsstudenter fordelt på studienivå:

	Lavere grad	Høyere grad*	Newcastle** (årsstudium i engelsk på 100-nivå)	Til sammen
	119	18	14	151

* Av 18 høyeregradsstudenter er 12 uten studiepoengsproduksjon. Disse reiser ut som en del av graden og studiepoengene vil bli godskrevet masteroppgaven.

** 13 av de 14 studentene fra Newcastle fremstår som 0-studiepoengstudenter selv om de har avlagt studiepoeng. Den ene som har fått registrert sine poeng hos oss har antagelig gjort dette fordi han skulle gå videre med engelskstudier ved UiB.

Uttekslingsstudenter fordelt på studier i utlandet (godkjent)

SPRÅK	HIKU	EST	FRIE	Ikke studiepoeng	Til sammen
44	15	3	41	48	151

BAHF-SPRAK – fordeling på nivå

Nivå språk	100	200	300
	5	36	4

BAHF-EST – fordeling på nivå

	100	200	300
	1	0	2

BAHF-HIKU – fordeling på nivå

	100	200	300	Uvisst
	6	6	1	2

Det er i hovedsak språkstudenter som reiser på utveksling. Studenter som kombinerer språkstudier med frie studier er inkludert (5 stud.).

Det kan se ut som om de som reiser ut på 200-nivå har en bedre gjennomføring enn dem som utveksler på 100-nivå.

De som har tatt frie studiepoeng gjør dette som en del av BA-graden og nivå er ikke en del av godkjenningssaken.

Uttekslingsstudent fordelt på språk i mottakslandet

Engelsk	Nordisk	Fransk	Spansk	Tysk	Annet/ uvisst
53	17	20	19	22	20
				Til sammen	151

Uttekslingsstudenter på tilrettelagte bachelorprogram

	BAHF-ARB	BAHF-MØST
	2	13
Godkjente opphold	1	7
Full uttelling stp	30	240
Avlagte stp	22,5	240
Fullføringsprosent	75%	100%

Disse studentene utgjør 9,9 % av alle utvekslingsstudenter.

En spekulasjon...

Det er forhåndsgodkjent 835 studiemåneder i perioden. Dette tilsvarer ca. 80 studieår. Dette skulle tilsi en studiepoengsproduksjon på ca. 5000 stp i perioden.

Det er faktisk avlagt ca. 3400 stp. i perioden. Dette betyr en gjennomsnitts gjennomføring på 68%.

OPPSUMMERING AV UTVIKLINGEN FRA 2003-2004 INNEN GODKJENNING

Uttevkslingsaktiviteten har økt med ca. 1000 studiepoeng. Dette utgjør en økning på ca. 40% mellom 2003 og 2004.

Antall studenter som har fått forhåndsgodkjent utenlandsopphold har økt med 52 studenter. Dette er en prosentvis økning på ca. 50%.

Fra og med 2005 må alle utreisende studenter har en forhåndsgodkjenning for å få lån i Lånekassen, og derfor vil antallet forhåndsgodkjenninger øke i forhold til 2004.

Tendensen nå er at flere studenter reiser ut, men de produserer færre studiepoeng.

2.2. Institutter og studieprogrammer ved HF (sammendrag)

2.2.1 Fremmedspråksfagene, nordisk og lingvistikk

Informasjonen er innhentet ved telefonisk kontakt med studiekonsulenter, seksjonsledere eller andre som har å gjøre med utveksling på instituttene.

Utreisende studenter

De fleste institutter anbefaler studentene å reise ut på 200- eller 300-nivå og de fleste studenter velger dette. Det forekommer imidlertid også at studenter reiser ut på 100-nivå (for spansk også på 001-nivå, innføringskurs). En del av kursene i fremmedspråk inkluderer oversettelse eller kontrastiv grammatikk (norsk – fremmedspråket) og det er derfor vanskeligere å ta tilsvarende kurs i utlandet.

Studentene reiser enten gjennom bilaterale avtaler eller gjennom Erasmus, NordPlus og NordLiks. Russisk har imidlertid et fast opplegg som er en integrert del av studieopplegget ved UiB. På 200-nivå drar studenter og lærer to måneder til St. Petersburg. Studentene avlegger eksamen ved UiB når de kommer tilbake. Det er også vanlig å reise på sommerkurs (5 frie studiepoeng) etter ett semester på 100-nivå. Disse ordningene sikrer russiskstudentene et utenlandsopphold.

Studentene reiser til land i hele verden, og motivasjonen for valg av land/universitet kan være tilfeldig -funnet gjennom Verdensrommet-, personlige interesser eller at lærere ved instituttet har direkte kontakt med lærere ved utenlandske lærested. Når det gjelder arabisk blir det fremhevet at det er viktig at studentene sprer seg på flere land, ettersom samfunnet har bruk for folk som har kunnskap om forskjellige land i den arabiske verden.

Noen bemerker at de nye studieprogrammene fører til økt etterspørsel etter å reise ut.

Innkommende studenter

Alle instituttene får innkomne studenter både gjennom bilaterale avtaler og Erasmus og NordPlus. De innkomne studentene fordeler seg på alle nivå. Lingvistikk har også en del gjestestudenter som kommer på egenhånd for å studere datalingvistikk, disse er ofte på Master- eller Ph.d.-nivå.

Fremmedspråkene har ofte innreisende studenter som har fremmedspråket som morsmål, noe som er en stor fordel for studiemiljøet for de norske studentene. Romansk institutt har studenter fra Italia og Spania på alle nivå, i tillegg til kvotestudenter på masternivå i fransk og spansk. Spansk har også noen kvotestudenter som er gått over til Ph.d.-nivå. Tysk har mange innkomne studenter fra Tyskland, oftest på 200 nivå.

Arabisk har ikke innkomne studenter fra arabiske land, ettersom undervisningen foregår på engelsk/norsk. De har imidlertid innkomne studenter fra flere europeiske land som kommer for å ta intensive kurs i grammatikk, noe som ikke tilbys i andre europeiske land der grammatikkundervisningen vanligvis spres over flere år. Russisk har innkomne studenter fra Frankrike, Tyskland og de baltiske landene. Dessuten har de hatt noen russiske studenter som studerer ved NHH også tatt kurs ved UiB.

Engelsk institutt har mange innkomne studenter. De opplever at de innkommende studentene på 100-nivå, spesielt fra Italia og Spania, har et lavere nivå på sin engelsk enn de norske studentene og dette fører til et ujevnt nivå i gruppene. Instituttet opplever dette som et problem og ønsker seg et kurs i engelsk for innkomne studenter.

2.2.2. Estetiske fag og klassisk filologi

Både estetiske fag og klassisk vektlegger betydningen av studentutveksling. Hvilke former for utveksling som vektlegges, varierer en del. Kunsthistorie og klassisk påpeker særlig betydningen av utveksling til De norske institutter i Athen og Roma, mens teatervitenskap og allmenn litteraturvitenskap fremhever utveksling til enkelte utenlandske universiteter. Når det gjelder undervisning på engelsk deltar både kunsthistorie og teatervitenskap i dag på emner under Scandinavian Area Studies. Både pga. markant internasjonal orientering og fordi kompetansen er til stede, uttrykker samtlige fagmiljøer interesse for å tilby undervisning på engelsk. Alle fagmiljøene understreker dessuten at disiplinene er viktige for å videreutvikle utvekslingstilbud. For øvrige kommentarer vises til vedlagte tilbakemeldinger fra de enkelte fagmiljøene (appendiks).

2.2.3. Historie/ kulturfag og tverrfaglige studieprogrammene

Alle fagene og studieprogrammene er klar over betydningen av studentutveksling. Når det gjelder konkrete avtaler med tilrettelagte studietilbud så er det hovedsaklig de nye tverrfaglige studieprogrammene som har ferdigutviklet og tatt i bruk disse, mens de tradisjonelle disiplinene har enten veldig mange (og ofte ikke brukte) eller ingen avtaler, og jobber fortsatt med saken. Forskjellen kan forklares ved at fakultetet har prioritert utveksling i studieprogrammene. Dessuten virker det slik at studieprogrammene har utviklet en klarere ansvarsbevissthet for hele studieløpet av sine studenter enn fagene, som bare forvalter maksimalt tre semester (90 studiepoeng). Etablering av disiplinbaserte studieprogrammer kunne kanskje bidra til en forandring i en positiv retning. Når det gjelder undervisning på engelsk så deltar flere fag i *Scandinavian Area Studies*. Historie og religionsvitenskap har også positiv erfaring med undervisning av enkelte ordinære emner på engelsk på lavere grad.

2.3. Oppsummering og kartlegging av problemområder

- Universitetet i Bergen har i de siste årene forbedret rutinene og servicenivået for utvekslingsstudenter (utreisende og innkommende). Dette har hatt klart positive effekter.
- Alle fagmiljøene på HF-fakultetet vektlegger betydningen av studentutveksling, men det finnes store forskjeller i hvilken grad det er inngått bilaterale avtaler med tilrettelagte studietilbud i utlandet og det er utviklet studietilbud for innkommende studenter. Det finnes fortsatt fagmiljøer der studentutveksling på lavere grad ikke er sett på som en integrert og naturlig del av studiet. Årsaken til denne "forsinkelsen" kan kanskje forklares ved den store innsatsen for kvalitetsreform i de siste årene og ved det faktum at HF-miljøet på UiB (som eneste fakultetet i hele landet) ikke fikk lov til å utvikle disiplinbaserte studieprogrammer. Erfaringene ved de tverrfaglige studieprogrammene og ved disiplinbaserte studieprogrammer på andre fakultet (SV-fakultet) tyder på at fagenes engasjement for studentutveksling øker i programmene der hele studieløpet er tilrettelagt.
- Det finnes per i dag nesten ingen utveksling av lærerpersonal.
- Undervisningstilbudet i fremmedspråk finnes på tre områder: 1. fremmedspråkfagenes tilbud (på engelsk, fransk, italiensk, russisk, spansk, tysk) med fokus på språk og litteratur (og til dels også på kultur); 2. SAS-kursene som er tilrettelagt til innkommende studenter og undervises på engelsk. Disse kursene er populære, fordi de fleste innkommende studentene etterspør kunnskap om Norge og Norden. Problemet med SAS-kursene er at de er lukket for ordinære studenter slik at de utenlandske studentene blir isolert og får ingen kontakt med norske studenter (og omvendt); 3. Enkelte (ordinære) emner undervises på engelsk - for norske og utenlandske studenter; tilbudet er imidlertid varierende (uregelmessig) og ikke omfangsrikt nok.

- Utfordringene med internasjonalisering stiller nye krav i språkkunnskap for lærer og studenter. Språkundervisningen (hovedsaklig i engelsk og norsk) kan ikke gjøres av språkinstituttene i dag, men det trenges nye ressurser til dette.

3. Internasjonalisering innen undervisning på HF – Anbefalte endringer

3.1. Generelle vurderinger

- Utover den positive utviklingen i antall utreisende studenter i de siste årene finnes det i mange fagmiljøene på HF-fakultet fortsatt behov for en profilering og bedre organisering av studentutvekslingen med tilrettelagte studietilbud.

- Til tross for at de fleste Erasmus-/Sokrates-avtaler åpner for dette, finnes det nokså lite lærerutveksling på HF-fakultetet. Økningen av mobiliteten blant lærerne bør prioriteres.

- Tilbudet for innkommende studenter er relativt begrenset og bør videreutvikles. Det etterspørres spesielt engelskspråklige undervisningstilbud i andre fag enn fremmedspråkfagene.

- Internasjonaliseringen innenfor undervisningen bør ikke begrenses til utveksling av studenter og lærere, men må også ses på som en viktig oppgave i undervisningen generelt: ved å øke språkkunnskaper og interkulturell kompetanse blant norske studenter. Tilbud av enkelte undervisningsemner på fremmedspråk (hovedsaklig på engelsk) og fellesundervisning av innkommende og ordinære studenter i samme undervisningsgruppen kan være virkemidler.

- Satsningen på internasjonaliseringen krever økt språkkompetanse blant lærerne og studentene. For å utvikle denne kompetansen foreslås det opprettelsen av et kompetanse- og servicesenter i språk ved UiB.

3.2. Forslag til tiltak

3.2.1. Organisasjon av student- og lærerutveksling

- Arbeidsfordelingen mellom institutt/studieprogrammene (faglig ansvar) og fakultet (kvalitetssikringsfunksjon: godkjenningssaker) har fungert bra og opprettholdes.

- For å styrke ansvar for internasjonaliseringen på instituttsplan opprettes det på de nye (stor-)instituttene et valgt verv ”internasjonal koordinator”. Vervet skal fylles av en vitenskapelig ansatt og gå på omgang i en to eller treårsperiode. Den internasjonale koordinatoren får ansvar for en kritisk gjennomgang og videreutvikling av instituttets utvekslingsprogrammer, studietilbud for innkommende studenter og tiltak til økt

internasjonal kompetanse i undervisningen generelt. Internasjonal koordinator arbeider tett sammen med instituttledelsen og administrasjonen (studiekonsulenten).

- Institutter/fagdisiplinene og studieprogrammene velger selv sine internasjonale samarbeidspartnere og utviklingssteder etter faglig vurdering. Det anbefales å konsentrere, eventuelt redusere, antall samarbeidspartnere til noen få steder med tilrettelagt utvekslingsprogram. Instituttene vurderer samarbeidspartnere i forhold til gjennomføring og studiepoengsproduksjon for våre utreiste studenter.

- Med hensyn til økt undervisningssamarbeid i Europa og spesielt til utvikling av felles grader under Bologna-prosessen er det helt avgjørende at flere lærere får internasjonal undervisningserfaring. Fakultetet prioriterer lærerutveksling ved å utvikle en handlingsplan med incitament til økt internasjonal mobilitet blant lærerne.

3.2.2 Tilbud for utvekslingsstudenter – undervisningstilbudet på fremmedspråk

- Alle (!) innkommende studenter får plass på norskkursene som tilbys i sitt første semester ved UiB, hvis de søker plass innen fristen.

- Tilbudet og valgmuligheter for innkommende studenter (emner på fremmedspråk) utvides og gjøres mer synlig; informasjonen aktualiseres fortløpende.

- Kurser i *Scandinavian Area Studies* (SAS) videreutvikles. For å unngå en "akademisk getto" for innkommende studenter åpnes SAS-kursene for ordinære studenter, det betyr at disse emnene kan inngå i spesialiseringen.

- Der hvor det lar seg gjøre, tilbyr fagene (med unntak av fremmedspråkfagene) et emne (tema) per semester på lavere grad som undervises på engelsk – som tilbud til innkommende studenter men også som språktrening for norske studenter. Også på kursdelen i masterstudiet bør det tilbys minst et emne på engelsk (gjærne fagovergripende – for eksempel i teori og metode).

- Det åpnes også for utvalgte undervisningstilbud på andre språk (fransk, spansk, tysk, osv.) i ikke-språkfagene hvor det finnes språkkompetanse blant lærerne og studentene. Generelt virker denne mulighet imidlertid urealistisk på lavere grad pga. manglende språkforkunnskaper blant studentene.

- Det utvikles et tilbud om akademisk skriving på engelsk for alle masterstudenter og stipendiater.

- Masteroppgaver må ha et obligatorisk sammendrag (1 side) på et annet språk enn oppgaven er skrevet i (nordiske språk gjelder ved dette som ett språk).

3.2.3. Kompetanse- og servicesenter i språk

- Internasjonaliseringen forutsetter økt språkkompetanse blant lærerne og studentene. Det foreslås opprettet et kompetanse- og servicesenter i språk på UiB som tilbyr språkkurs til studenter og lærer, samt servicetjenester for forskere.

- Følgende språkkurs og servicetjenester kunne for eksempel tilbys: Norsk som andre språk; akademisk skriving på engelsk for masterstudenter og stipendiater; Engelsk som undervisningsspråk på universitet for lærer; oversettelse eller ”språkvask” for fremmedspråklige bidrag i internasjonale publikasjonskanaler; kurs i (alle mulige) språk for stipendiater og ansatte osv.

Bergen, oktober 2005

Jørgen Bakke

Christhard Hoffmann

Toril Ivarsøy

Åse Johnsen

Kjerstin Tønseth

Appendiks

Informasjon fra fagmiljøene

1. Fremmedspråk, nordisk og lingvistikk

Lingvistikk

Her er det i hovedsak datalingvistikkstudenter som både kommer inn og reiser ut. Både inn- og utgående studenter reiser på 200- og 300-nivå. De fleste utgående reiser gjennom NordPlus- og Erasmus-avtaler, mens de inngående ofte er innen bilaterale avtaler, for eksempel med Japan. De har også en del gjestestudenter som kommer på egenhånd, for eksempel fra USA, ofte på Ph.D-nivå.

Noen av stedene de utgående studentene reiser er: Reading, Edinburgh, Utrecht, Göteborg.

Arabisk

Det anbefales å reise ut etter to semestre, men noen reiser ut alt etter ett semester i bachelorgraden. De som tar kurs på 200- og 300-nivå reiser alltid ut. Det er også vanlig å reise ut ett-to semestre av mastergraden.

Tradisjonelt har studenter fra UiO reist til Syria og studenter fra UiB til Egypt, men i de senere årene er det vanligere at studentene reiser til flere forskjellige land, noe de også oppfordres til. Den arabisktalende verden er stor og det er viktig at studentene har kjennskap til forskjellige land, slik at man får en spredning i kunnskapene og at ikke alle "kan" det samme. Arbeidsmarkedet har bruk for folk som har kunnskap om forskjellige land i den arabisktalende verden. Studentene reiser oftest til: Kairo, Syria, Jemen, Tunisia, Sudan, Libanon, Dubai, Qatar. Det har også forekommet at studenter fra UiB har reist til andre europeiske land for å ta arabisk der (England, Skottland).

I Beirut, Dubai og Kairo finnes det amerikanske universitet og en del av fagforelesningene foregår på engelsk. Opplegget ved disse universitetene er lettest å godkjenne, fordi de ligner mest på de oppleggene vi har her.

Det er ikke bare de studenter med høyest karakter som reiser ut.

Hvor stort utbytte studentene får av studiet varierer med studentenes modenhetsgrad, men for i det hele tatt å få utbytte av å studere arabisk i ett vestlig land, må man til Midt-Østen, slik at man får oppleve språk og kultur i praksis.

Det kommer studenter inn fra andre europeiske land som Tyskland, Spania og Italia. Disse er spesielt interessert i intensiv grammatikkundervisning som er vanskelig å få i andre land, fordi grammatikkundervisningen der er spredt over flere år.

Det kommer ikke studenter inn fra andre arabisktalende land, ettersom mye av undervisningen her går på engelsk og norsk.

Russisk

Russisk har et fast opplegg for sine studenter og de reiser til studiesenteret i St. Petersburg på sommerkurs hvor også lærere fra UiB underviser. Studentene reiser på sommerkurs (språkkurs 5 frie studiepoeng) i juni etter ett semester på 100-nivå. På 200-nivå reiser de til St Petersburg to måneder fra 1. april. De tar eksamen når de er tilbake ved UiB. På 300-nivå er det også vanlig å reise ut og de fleste drar til St. Petersburg.

Russisk har hatt innkomne studenter fra Frankrike, Tyskland og de baltiske landene. I tillegg har noen russiske studenter ved NHH også tatt kurs ved UiB.

Engelsk og tysk

Engelsk

Studentene reiser ut på 100- eller 200-nivå, men mest på 200-nivå. Instituttet har avtaler i Canada, New Castle, Alberta og Waterloo, men studentene finner som oftest fram til andre universitet på egenhånd gjennom Verdensrommet. Studentene velger seg land i hele verden (Sør-Afrika, Australia, med flere).

Tysk

Studentene reiser ut på 100- eller 200-nivå, men mest på 200-nivå. De reiser til mange forskjellige universitet i Tyskland, som f.eks. München, Berlin, Essen, med flere. Lærerne ved UiB har ofte direkte kontakt med lærere i Tyskland og kontakten blir derfor ofte personlig.

Innkommende studenter

Mange tyske studenter som kommer inn på tysk, oftest på 200 nivå.

Engelsk har mange innkommende studenter. Instituttet opplever et problem med nivået til disse studentene. De får innkomne studenter fra hele verden og spesielt har de problemer med nivået til studentene fra Italia og Spania. Disse plasseres på 100-nivå, men har likevel dårligere kunnskaper enn norske studenter som har bedre nivå på engelsk fra videregående. All undervisning på 100-nivå foregår i grupper og nivået i gruppene blir ofte ujevnt pga de utenlandske studentene. De får også inn utenlandske studenter fra andre fakultet (altså ikke filofolistudenter) som ønsker å ta kurs i engelsk og disse har

også oftere et dårligere nivå i engelsk. Instituttet har kontaktet UA og ønsker seg et kurs i engelsk for innkomne studenter som er mer egnet for denne gruppen studenter.

Romansk institutt (fransk, italiensk og spansk)

Studentene anbefales å reise ut på 200- og 300-nivå på alle språkfagene, men på spansk er det også studenter som har reist ut/fått godkjent kurs i utlandet på 001- nivå (Innføringskurs i spansk) og også noen få på 100-nivå (i kulturkunnskap og litteratur). Mange av kursene på 100-nivå er tydelige fremmedspråkskurs (med bl.a. annet oversettelse og/eller kontrastiv grammatikk) og det gjør at det er vanskeligere å ta disse kursene ute.

Fransk. Canadá (bilateral avtale), Frankrike.

Italiensk. Flere universitet i Italia.

Spansk. Studentene drar til land i Latin-Amerika innenfor bilaterale avtaler (México, Chile, Ecuador, Perú, Colombia, Costa Rica) + Spania.

På språk og Informasjonsprogrammet reiser 3-5 studenter ut per kull.

Innkommne studenter er oftest fra Italia eller Spania og tar kurs på alle nivå (001- 300). I tillegg til kvotestudenter på mastergradsnivå på fransk og spansk. Spansk har også noen kvotestudenter som har gått over til Dr.art-programmet.

Nordisk

Nordisk har utveksling med Danmark, Island, Sverige og Færøyene innefor Nordplus og Norliks. De fleste reiser ut på 200-nivå eller på masternivå og det dreier seg om 4-6 studenter i året. Utveksling innen bachelorprogrammene øker.

Nordisk har også mange innkommende studenter I hovedsak fra andre nordiske land og fra Tyskland.

2. Estetiske fag og klassisk filologi

Seksjon for allmenn litteraturvitenskap (SAL)

SAL har gode erfaringer med studentutveksling, både til og fra miljøet i Bergen. Studenter på Bachelorprogrammet i litteraturstudier og studenter på "frie studieløp" (årsstudium og estetiske fag) søker jevnlig om opphold ved forhåndsgodkjente læresteder i utlandet. Seksjonen lister eksempler fra Norden, Europa, USA og Latinamerika. Noen masterstudenter søker seg også ut (Frankrike, USA) i deler av studiet. Erfaringer med forhåndsgodkjenning og Stp/ECTS er gode. SAL har også hatt flere doktorgradsstudenter med utenlandsopphold (Tyskland, Danmark og USA).

Når det gjelder utveksling til SAL fra Tyskland, Frankrike, Danmark og Polen har den stort sett foregått på 200-nivå. Både høyere grads studenter og doktorgradsstudenter forekommer. SAL er medlem av flere utenlandske forskerskoler/forskernettverk.

Utenlandske studenter og forskerkandidater ved SAL er ofte skandinavister og følger undervisning på norsk. SAL tilbyr derfor ingen undervisning på fremmedspråk, men understreker at det er både kompetanse (engelsk, tysk, fransk og spansk) og interesse for dette ved seksjonen. SAL har tidligere forsøkt å få igang tverrfaglige studietilbud på høyere nivå med undervisning på engelsk. Dette ønsker SAL å arbeide videre med med tanke på gjennomføring innenfor rammen til det nye storinstituttet.

SAL understreker forøvrig den sentrale rollen som disiplinen litteraturvitenskap har for profilering av aktuelle utvekslingsopplegg. Eksisterende kontakter og avtaler er primært forankret innenfor fagdisiplinen og det er fagdisiplinens folk og forskningsmessige samarbeid som primært har bidratt til utvikling av internasjonalisering og studiemobilitet.

Seksjon for kunsthistorie (SKH)

Studentutveksling ved SKH faller i litt ulike kategorier. Gjennom det tette samarbeidet med de to norske undervisnings- og forskningsinstituttene i Roma (DNIR) og Athen (NIA) har SKH en lang tradisjon for å sende både stipendiater og studenter på alle nivåer til middelhavsområdet. Både på bachelor- og masternivå driver seksjonen dessuten selv en form for "utveksling light" gjennom egne emner, såkalte "områdestudier" (KUN206 og KUN322), der en utenlandsekskursjon av 1-4 ukers varighet utgjør en del av undervisningsopplegget. Studentutveksling fra SKH forøvrig er hovedsakelig rettet mot Norden og Europa. Når det gjelder studentutveksling til SKH, er det en svært liten andel utenlandske studenter som følger ordinær undervisning på norsk. Gjennom Scandinavian Area Studies (SAS) er det også en tradisjon for å undervise, særlig om norsk kunsthistorie, på engelsk.

Når det gjelder utveksling fra SKH til DNIR og NIA er det en viss bekymring ved seksjonen fordi rammevilkårene ble forverret i forbindelse med kvalitetsreformen og innføring av ny gradsstruktur. Det viktigste rekrutteringstiltaket for spesialiserings- og høyere grads studier i kunsthistorie i Roma og Athen var tidligere den årlige grunnfagsekskursjonen til Roma. SKH har arbeidet internt med ulike modeller for å videreføre dette undervisningsopplegget, men har så langt ikke lykket med det på 100-nivå. Seksjonen har imidlertid gode erfaringer med områdestudier med utenlandsekskursjon på MA-nivå (KUN322), og planlegger å gjennomføre et tilsvarende opplegg på 200-nivå (KUN206) høsten 2006. Oppslutningen blant studenter fra SKH om spesialiseringsemner i kunsthistorie i Athen og Roma har også gått en del ned de senere årene. Det samme er tilfelle på masternivå. SKH er for tiden engasjert i diskusjoner med både DNIR og NIA om hvordan man kan bedre forholdene for utveksling.

Undervisningstilbud på engelsk ved SKH har så langt kun vært tilbudt gjennom SAS, og da i samarbeid med andre disipliner. Fordi interessen blant utenlandsstudentene for norsk kunsthistorie er stor, vurderer SKH å gå inn for et eget emne i norsk kunsthistorie. Dette

har delvis sammenheng med at SKH ønsker å prøve ut enkelte deler av seksjonens nettbaserte fjernundervisningsopplegg for campus-studenter på engelsk. SKH ser imidlertid også noen problemer med engasjementet i forhold til dagens SAS-emner. De ganske likelydende SAS14 / Norwegian culture and tradition, som SKH bidrar til sammen med Seksjon for kulturstudier og Seksjon for teatervitenskap og SAS13 / Norwegian culture and history, som SKH ikke deltar på, blir profilert på en slik måte at det er vanskelig for en student å se forskjell på dem. At begge emnene dessuten tilbys i høstsemesteret, og på den måten er i direkte konkurranse, oppleves som problematisk. For at forvirringen skal bli litt mindre, ber SKH om at formuleringen under 'Description of Learning Materials and Media' i studieplanen til SAS13 / Norwegian culture and history endres fra "The required reading list is determined by the Department of History and Department of Cultural Studies and Art History" til "...the Department of History and Section of Cultural Studies."

SKH vil også understreke at disiplinen kunsthistorie er den viktigste kanalen for utveksling til og fra seksjonen. Gjennom et utpreget internasjonalt virke sitter fagpersonalet ved SKH inne med mange viktige internasjonale kontakter, og noe av utvekslingen i dag foregår gjennom enkelte fagpersoners uformelle nettverk. Det er imidlertid et stort forbedringspotensiale i å profilere og formalisere disse kontaktene. Fra SKHs synspunkt er det imidlertid viktig at fagdisiplinen kunsthistorie ikke drukner i den markante profileringen av utvekslingstilbud fra de tilrettelagte studieprogrammene. For å markere dette ønsker SKH å lage en egen informasjonsside om utvekslingsmuligheter innenfor disiplinen kunsthistorie rettet mot lokale studenter. Når SKHs eget emne i norsk kunsthistorie skal tilbys, vil det også være aktuelt med en egen informasjonsside på engelsk rettet mot potensielle studenter i utlandet. Fordi begge sider kan lenkes på informasjonssidene til de tilrettelagte studieprogrammene, vil disse tiltakene også bidra til å profilere de særegne mulighetene for utenlandsstudier som spesialisering i kunsthistorie innebærer innenfor rammen til de tilrettelagte studieprogrammene.

Seksjon for teatervitenskap

Erfaringene med utveksling både inn og ut fra Seksjon for teatervitenskap (STV) har vært svært gode, ikke minst fordi de også har bidratt til å fremme faglig samarbeid med de enkelte institusjonene utover den rene studentutvekslingen. Både studenter som har reist ut og studenter som har kommet til STV har gitt sterkt uttrykk for at de har hatt utbytte både faglig og sosialt av utvekslingsoppholdet.

Når det gjelder undervisningstilbud på engelsk er erfaringene best på masternivå. Det pedagogiske opplegget på masternivå fungerer spesielt bra når ordinære norske studenter deltar på seminar sammen med utvekslingsstudenter. På bachelornivå vil saken sannsynligvis stille seg noe anderledes, men STV har ikke prøvd ut denne modellen for lavere grads studenter. Gjennom Scandinavian Area Studies (SAS) hadde STV tidligere egne kurs i norsk teater. Et slikt kurs blir også arrangert i høsten 2006. Dette fungerer delvis som et spesialtilbud for gjestestudenter på bachelornivå, men vil også bli tilbudt tyske utvekslingsstudenter dette semesteret.

STV legger særlig vekt på ett punkt i sin vurdering av tiltak for å bedre studentutveksling ved seksjonen. Delvis gjennom Erasmus/Sokrates-utvekslingen med Antwerpen og i forbindelse med Nordplus i Helsingfors (Teaterhögskolan) har STV noe erfaring med å arrangere egne intensivseminarer over spesielle temaer. Dette er en modelle som fungerer svært godt, og STV kan tenke seg å prøve ut et tilsvarende opplegg for utvekslingsstudenter i Bergen.

Seksjon for gresk, latin og egyptologi

Seksjon for gresk, latin og egyptologi (SGLE) inngår ikke i formelle utvekslingsnettverk, verken på BA-, MA- eller PhD-nivå, men har svært gode erfaringer med utveksling gjennom uformelle nettverk. I samarbeid med Antikkprogrammet sender dessuten SGLE regelmessig studenter på utenlandsopphold til Det norske institutt i Athen (NIA) og Det norske institutt i Roma (DNIR). Selv om denne aktiviteten ikke regnes som utveksling i streng forstand, er det en aktivitet som seksjonen vil fremheve som betydningsfull for internasjonalisering i miljøet.

For SGLE dreier utveksling seg i all hovedsak om studenter som reiser på utenlandsopphold fra seksjonen. Fagene ved SGLE er såpass internasjonale at et lite miljø som Bergen aldri vil tiltrekke seg de store studentgruppene fra utlandet. Utveksling fra seksjonen foregår på alle nivå. Samtlige stipendiater har vært utenlands i sine stipendperioder. Gjennom prof. II Stephen Harrison i Oxford (Corpus) har seksjonen en åpning som mange studenter har benyttet seg av. Prof. Harrison har også hjulpet studenter fra SGLE med utvekslingsopphold på Scuola Normale i Pisa. Prof. Harrison har undervisning på engelsk på alle nivåer på SGLE. I språkundervisningen på seksjonen legges det ellers stor vekt på å bruke norsk bl.a for å trene på oversettelse. I mer allmenne kurs, som retorikk og antikkens tekster, ser imidlertid ikke SGLE noe i veien for å ha undervisning på engelsk.

Når det gjelder forbedringspotensiale og fremstidsplaner har seksjonslederen på SGLE Mathilde Skoie nylig vært med på å forhandle en ERASMUS-avtale mellom klassiskmiljøet ved UiO og University College London, hvor Skoies tidligere veileder er professor. Seksjonen ser for seg at dette samarbeidet også kan omfatte miljøet i Bergen.

Generelt er SGLE en seksjon med gode internasjonale kontakter - både gjennom en professor II i Oxford og andre nettverk. Seksjonen har benyttet seg mye av disse uformelle nettverkene, og vil arbeide videre med det. SGLE understreker imidlertid at betingelsene for utveksling har blitt dårligere på BA-nivå etter innføringen av kvalitetsreformen. Dette har sammenheng med at studentene ikke lenger bare tar emner fra ett fag i et semester, og at insentivet for å sende dem ut kan bli mindre ved at man i praksis sender vekk studiepoeng.

Når det gjelder forholdet mellom program og fag vektlegger SGLE den sentrale betydningen til fagene. Erfaringene tilsier at spørsmål om utveksling i praksis fremdeles foregår gjennom uformelle nettverk innenfor de enkelte fagene. Unntaket for dette gjelder kanskje særlig programmer innenfor Classical Studies som jo nettopp er en type

tverrfaglig studieprogram som har mye til felles med Antikkprogrammet. SGLE ser for seg en arbeidsfordeling der programmene må lage studieløp slik at det er mulig å være borte et helt semester av gangen, mens fagene tar seg av de konkrete "utsendelsene".

3. Historie og kulturfag. Studieprogrammene

Arkeologisk institutt – Studentutveksling er konsentrert på master-nivået i forbindelse med feltarbeid i utlandet. Det finnes intensiv utveksling med University of Capetown (Sørafrika), men også med University of Reading, universiteter i Tyrkia og Midtøsten. Særlig innen klassisk arkeologi benytter studentene seg av tilbud fra de norske instituttene i Roma og Athen. Det gjelder studenter både på master og bachelornivå. Det er planlagt å utbygge kontakter spesielt i Norden og Europa. Undervisning på engelsk finnes bare på 300-nivå.

Historisk institutt – Historisk institutt har på 1990-tallet inngått relativt mange Erasmus-avtaler med utenlandske universitet, men har i de siste årene fornyet bare de som har vist en viss utvekslingsaktivitet. Målet er å konsentrere seg om noen få steder (for eksempel Universitetet i Greifswald, Trinity College Dublin, University of Washington at Seattle) med tilrettelagte og forhåndsgodkjente studietilbud. Denne konsolideringsprosessen er ikke helt avsluttet. Det regnes med at ca. 5-8 studenter reiser ut hvert semesteret. Instituttet underviser hvert semester ca. 10-12 innkommende studenter (hovedsaklig fra Europa) på lavere grad, i tillegg kommer enkelte masterstudenter (kvotestudenter spesielt i midtøstenkunnskap). Historisk institutt har gode erfaringer med å tilby enkelte fordypningsemmene på engelsk (100- og 200-nivå). Dessuten deltar instituttet (på nytt) i SAS 13: Norwegian history and culture (med ca. 27 oppmeldte studenter i høstsemesteret 2005). Ved behov brukes det engelsk på masterseminarene (spesiell Midtøsten); HIS 302 (Historisk teori og metode) undervises på norsk, men har tilrettelagt pensum og oppgaver på engelsk for utenlandske studenter.

Seksjon for kulturstudier – Seksjonen har inngått bilaterale avtaler (hovedsakelig Socrates-Erasmus) med Högskolan i Halmstad, University of Zagreb, Stockholms Universitet, Åbo Akademi, Lunds Universitet og University of Kwazulu-Natal, Sør-Afrika. Tilbudet om Erasmus-avtaler finnes det også for programstudentene i kulturformidlingsprogram (hvor det er cirka 5 (av 80) studenter som reiser ut). Seksjonen har utover SAS 13 ikke spesielle tilbud for innkommende studenter.

Seksjon for religionsvitenskap – Seksjonen har så langt ikke inngått bilaterale avtaler med tilrettelagte studietilbud på lavere grad, men har planer om å utvikle dette. Seksjonen deltar i undervisning i religionsstudier i India ved studiesenteret i Pondicherry. På masternivået reiser studentene på individuell basis til feltarbeidet til de norske instituttene i Aten og Roma og mange andre steder.

Seksjonen tilbyr noen undervisning på engelsk: SAS 12 og RELV 202.

Tverrfaglige/tverrfakultære bacheloprogrammer

Antikke Studier – Bachelorprogrammet i antikke studier bruker hovedsaklig de norske instituttene i Roma og Aten som mål for utreisende studenter. Det undervises der i tverrfaglige emner, områdestudium innenfor det antikke Roma og det antikke Aten. (6. semester). Undervisningen foregår på norsk.

Arbeidslivstudier – Bachelorprogrammet i arbeidslivstudier har inngått en Erasmus-avtale med universitetet i Gøteborg hvor det finnes et sterkt europeisk/internasjonalt fagmiljø i arbeidslivstudier. Per idag foregår alt undervisning på norsk.

Europastudier – Bachelorprogrammet i Europastudier tilbyr to forskjellige typer av studieopphold i utlandet: 1. som en del av spesialiseringsfaget (europeisk politikk, historie, engelsk, fransk, italiensk, tysk) organisert av fagmiljøene/institutt; 2. som ”frie emner” organisert av bachelorprogrammet selv. Europastudier har inngått en avtale med institutt for internasjonale polske studier og institutt for europeiske studier ved universitetet i Krakow, og med institutt for europeiske studier ved universitet Brno. Studietilbudet i Krakow og Brno er tilrettelagt og forhåndsgodkjent for programstudentene. I høstsemesteret 2005 er det 12 programstudenter i Krakow, en i Brno, og to andre steder.

I den obligatoriske delen av programmet tilbys det et emne (EUR 103) på engelsk. Erfaringene fra lærerne og tilbakemeldingene fra studentene viser at dette har gått helt uten problemer.

Midtøstenkunnskap – Bachelorprogrammet i Midtøstenkunnskap har inngått en bilateral avtale med det Amerikanske Universitetet i Kairo; cirka 10 studenter per semester sendes ditt. Erfaringene har vært positive.

Undervisningen i programmet foregår vanligvis på norsk, men det finnes enkelte (gjeste)forelesninger som tilbys på engelsk.